

Извештај од втората регионална округла маса за домување на Ромите

Тирана, Албанија
26-27 февруари 2014

Целта на оваа регионална округла маса беше да се унапреди размената на искуства помеѓу НВОи и владите на Западен Балкан во областа на домување на Ромите. Проектот „Најдобри практики за интегрирање на Ромите“ (НПИР) ја искористи оваа можност да го промовира *Регионалниот извештај за легализација и надградба на ромските населби и пристап до социјални станovi*.

Регионалниот извештај за легализација и надградба на ромските населби и пристап до социјални станovi – беше презентираан од страна на Алонсо Алаја, координатор за изработка на извештајот од Институтот за домување и студии за урбан развој (IHS).

Главната цел на извештајот е: „да се истакнат неопходните реформи на политиките и стратегиите за решавање на состојбата со домувањето на обесправените Роми од аспект на легализација, надградба на населбите и социјални станovi“. Тоа беше постигнато преку проценка на законската и институционалната рамка и условите за домување, и документирање на добрите практики за учење ширум регионот на Западен Балкан. Во главни црти, добри практики за учење се оние практики каде:

1. Се разгледува поширокиот контекст на земјиштето и домувањето
2. Тие се во поддршка на интегрирањето на Ромите во легализацијата, надградбата на населбите и социјалните станovi
3. Се развиваат насочени пристапи кон ромското население, каде тоа е потребно
4. Домувањето се разбира како нешто повеќе од само покрив над глава
5. Се става акцент на организираноста на заедницата
6. Се тежнее да се стави крај на зависноста.

Конкретни начела за легализација, надградба на населбите и социјални станovi

Легализација	Надградба на населбите	Социјални станovi
Пристапност Достапност	Прибирање податоци Консултации за резултатите од проектите Регулирање Легализација на земјиштето и објектите Планирање на населбите Социо-економска интеграција	Расположливост Достапност Пристапност Квалитет

Препораки:

На национално ниво:

- Локалните власти и НВОи треба да им помагаат на ромските семејства во однос на подигнувањето на свеста и пријавувањето за легализација и социјални станovi.

- Постои потреба од усвојување на просторни планови кои ги вклучуваат ромските населби (надградени, легализирани и обезбедени со услуги).

На ниво на заедница:

- Самите ромски семејства треба да имаат клучна улога во надградбата на нивните населби и во организирањето на нивните заедници.
- Лидерите на ромските заедници и нивните партнери од НВОи треба да ја подигнуваат свеста за трошоците (во форма на даноци и надоместоци за услугите) и придобивките (во форма на правен статус и државјанство) кои одат рака под рака со поголемата интегрираност.

Овој извештај е достапен на: http://www.bpri-odihr.org/single-news/items/Housing_report.html?file=tl_files/new/Housing%20Report/ENG.pdf.

Регионална перспектива за домување на Ромите со примена на пристап базиран на човековите права – Јан Јараб, регионален претставник за Европа, Канцеларија на високиот комесар за човекови права во Обединетите нации (ОНСНР)

ОНСНР организираше семинар за размена на идеи во врска со сегрегираноста на Ромите во областа домување, во соработка со владата на Шпанија. Семинарот се одржа на 15-16 јануари 2014 во Мадрид, а извештајот беше споделен со учесниците на округлата маса во Тирана. Главниот дел од семинарот беше организиран со правилото за отворена дискусија (Chatham House Rule), која гарантира анонимност за да се поттикне отворена дискусија.

Беше истакнато дека во некои земји повеќето Роми не се квалификуваат за социјални станови бидејќи немаат стабилни приходи, а тоа е еден од предусловите за пристап до социјални станови. Исто така, има ситуации каде постојат големи проекти за социјални станови во непосредна близина на неформалните населби, а жителите на тие населби немаат пристап до таквото домување, како и незначителен или никаков пристап до социјалните услуги кои се обезбедуваат таму.

Властите (националните и локалните) честопати се чини дека имаат поинаква слика за работите отколку да се заземат да ја решат состојбата со најлошите диви и неформални населби – заради одреден број на причини, но пред сè заради предизвиците кои се толку ненадминливи па дури и безнадежни, за кои има многу мали изгледи да бидат успешно разрешени. Потоа, произлегува дека тоа е претскажување кое се остварува само по себе.

Пристапот базиран на човековите права треба да се применува при подготовката, имплементацијата и евалуацијата на програмите за домување. Од поранешните програми треба да се извлекуваат научените лекции за да се избегне повторување на истите грешки. Регионалниот извештај објавен од НПИР го поддржува таквиот пристап преку истакнување на добрите практики за учење.

Работни групи:

- **Легализација** – модератори - Пол Рабе, експерт за легализација од IHS, и Ерол Адемов, референт за малцински заедници во општина Штип

Учесниците истакнаа дека Ромите честопати не можат да си допуштат да ги платат трошоците за легализација, и затоа кредитите со ниски каматни стапки се погодни за покривање на надоместокот за геодетски елаборат. Бидејќи некои ромски населби (mahallas) отсекогаш постоеле во земјите каде сега се наоѓаат, земајќи го предвид предизвикот на пристапот за легализација на секоја куќа поединечно, може да биде соодветно доколку се воведат *lex specialis* (посебен закон) за решавање на статусот на овие населби. Фондовите од процесот на легализација треба да се користат за подобрување на инфраструктурата. Легализацијата, исто така може да ја поттикне и економската активност бидејќи луѓето ќе можат да го користат имотот за дополнително обезбедување и капитал.

- **Учество на Ромите во процесите на планирање** – модератор Владимир Макура, Здружение за надградба на ромските населби, Србија

Работната група за учество на Ромите му оддаде почит на Николае Георге, ромски активист и поранешен виш советник за Роми и Синти во ОБСЕ/ОДИХР, (шеф на контакт точки за прашањата на Ромите и Синтите), кој почина неодамна. Тие истакнаа дека постојат најразлични механизми за учество – крајниот резултат е она што ја дефинира нивната вредност. За новоизградените населби и проекти за домување постојат многу добри стандарди за градба, но, тие треба секогаш да се прилагодуваат на потребите на семејствата и заедниците. Учесството на Ромите треба да се обезбеди не само преку јавна дебата за нацрт планот на општината, туку исто така и во процесот на подготовка на планот. Локацијата на новите населби или проекти за домување треба да биде предмет на детални преговори со цел да се избегне сегрегација на Ромите на периферијата на градот, каде постојат малку можности за економска и социјална интеграција.

- **Социјални станови** – модератори Нора Телер, социолог, Метрополитан институт за истражувања (Будимпешта), и Идавер Мемедов, офицер за прашањата на Ромите и Синтите, ОБСЕ/ОДИХР

Сите земји во регионот на Западен Балкан имаат релативно мал фонд на расположливи социјални станови, а самиот инструмент има одредени ограничувања (економски, итн.), така што владите можат да истражуваат разни алтернативи според потребите на Ромите. Владите може да користат субвенционирање на наемнината и да обезбедуваат фондови за надградба на постоечките живеалишта, покрај обезбедување/изнајмување на станови на корисниците.

Корисно е доколку се комбинираат станари кои имаат различна платежна можност, како и да се подготват активности за остварување приход од страна на оние кои се посиромашни. Техничкиот нацрт на зградите треба да одговара на потребите на корисниците и притоа е важно да се следи сеопфатен пристап (т.е. да се земат предвид образованието, матичната евиденција на граѓаните, вработеноста, здравствената заштита и други аспекти, а не само домувањето).

Владите треба да им овозможат на корисниците да учествуваат во одлучувањето – за повеќето од нив, тоа е животна одлука. Во многу случаи, Ромите не се во можност да имаат пристап до програмите за социјални станови бидејќи немаат соодветни документи и стабилен приход, и затоа е потребно и прилагодување на законите и регулативата.

Извештај за легализација на ромските населби во Босна и Херцеговина – Хајро Посковиќ, правен советник, Мисија на ОБСЕ во Босна и Херцеговина

Во извештајот се прави анализа на состојбата со легализацијата на ромските населби во Лукавац, Какањ, Јајце, Јабланица, Мостар, Приједор, Бијелина и Брчко. Ова е прв извештај од ваков тип во Босна и Херцеговина, и ќе биде официјално промовиран на 8 април. Земајќи го предвид обемот на потребната документација за легализација, како и придружните трошоци, во извештајот се претставени четири групи на бесправно изградени станбени единици:

1. Станбени единици изградени на земјиште кое е во сопственост на станарот на станбената единица,
2. Станбени единици изградени на земјиште кое е во сопственост на предците на станарот на станбената единица (постапка за потврда на тестаментот не е спроведена),
3. Ромски населби и станбени единици на јавно земјиште,
4. Легализација на станбените единици кои не ги исполнуваат техничките услови за градба.

Извештајот најпрво ги разгледува кантонските одлуки за легализација и другата регулатива, а потоа дава конкретни препораки за секоја од опфатените општини во проценката. Меѓу другото, една од општите препораки вклучува и посебен надоместок за легализација кој ќе го плаќаат социјално ранливите категории, како што се Ромите. Извештајот во целина може да се најде на [BPR1 веб страната](#).

Проценка на капацитетите на државата да се справи со негативните последици од процесот на легализација во поранешна Југословенска Република Македонија – од Александар Лазовски, НПИР национален проектен офицер, ОБСЕ/ОДИХР

Извештајот содржи проценка на капацитетите на државата да се справи со семејствата кои може да останат бездомници како резултат на процесот на легализација. Македонските ромски заедници главно живеат во урбаните области, од кои 43% во главниот град, а проценките говорат дека околу 70% од ромското население немаат документи за сопственост на нивните живеалишта. Неколку студии потврдуваат дека Ромите живеат главно во области каде има нерасчистени имотно-правни односи, надвор од урбанистички планираните зони и без основна инфраструктура. Со Законот за легализација, на сите сопственици на станбени објекти кои биле изградени без дозвола пред 3 март 2011 им се дава можност да поднесат барање за легализација.

Општата перцепција е дека општинските власти не беа подготвени за овој процес, а темпото со кое се одвиваа работите се разликува од општина до општина. Застапеноста на Ромите во општинската администрација и совет се разликува од општина до општина. Постоенето на Роми кои се вработени во општинската администрација (како што е случајот со Штип и Прилеп) може да ја олесни комуникацијата помеѓу ромското население и администрацијата. Тоа е особено важно заради комплексноста на процесот за легализација. Наводната корупција на општинско ниво, исто така беше идентификувана како пречка. Овој извештај за кратко време ќе биде достапен на веб страната на НПИР.

Работата на Советот на Европа за Алијансата на градови и региони, ROMACT/ROMED – Мариус ЈИТЕА, ROMACT/ROMED советник за програмата

Клучните вредности на кои се заснова работата на Советот на Европа се демократијата, човековите права и владеењето на правото. Во последните години, активностите се пренасочени од работата на владините механизми за соработка или мерки за зајакнување на граѓанското општество кон интегриран пристап базиран во заедницата, каде локалните чинители заедно со граѓанството ги обмислуваат и воспоставуваат плановите за развој на заедницата.

По усвојувањето на Декларацијата од Стразбур од 2010, Советот на Европа ја унапредува својата работа на зајакнување на демократските механизми во 47 земји членки. Како резултат на тоа, беа развиени четири механизми:

1. Кампањата DOSTA има за цел да се подигне свеста за Ромите кај неромското население. Повеќе информации и алатки за борба против стереотипите може да се најдат на: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/dosta_en.asp.
2. Програмата ROMED (2011-2013) разви механизам со кој се обучија повеќе од 1,000 Роми за медијатори во областа на здравството, образованието и во заедницата. ROMED2 е ограничена на помал број на земји и ќе се фокусира на зајакнување на заедниците. Повеќе информации се достапни на: <http://romed.coe-romact.org/>.
3. Алијанса на градови и региони за инклузија на Ромите – политички механизам со кој се здружуваат (заменик)-градоначалниците и избраните советници за унапредување на животниот стандард на Ромите. До сега, вкупно 121 град од 27 разни земји се приклучија на оваа иницијатива. Градовите и општините од Западен Балкан, исто така се поканети да се приклучат. Повеќе информации може да се најдат на: <http://www.roma-alliance.org/>.
4. Програмата ROMACT се фокусира на локалната администрација во пет земји (40 единици на локалната самоуправа, но тој број се зголемува). До март 2015, целта е овие единици на локалната самоуправа да усвојат локални акциски планови за инклузија на Ромите. Повеќе детали може да се најдат на: <http://coe-romact.org/>.

Состојбата со ромските населби во Албанија – од Аида Сесери, Директорат за урбани услуги и домување, Министерство за урбан развој и туризам, Албанија

Законската рамка не ги исклучува Ромите и нуди можности за легализација на живеалиштата. Меѓутоа, заради предизвиците во оваа област, владата вовела неколку проекти со кои се унапредува легализацијата:

1. Во соработка со Развојната банка на Советот на Европа, со проектот Queregi се промовираат социјалните станovi.
2. Владата, исто така обезбеди заеми за домување без камата.
3. Неодамна, беше основан нов Фонд за домување и владата одвои 30 милиони леки (над 210,000 евра) од буџетот.

Критериумите за распределба на социјални станovi вклучуваат критериуми за големината на семејството, како и социјални и економски критериуми. Личните документи за идентификација се од клучна важност за пристап до услугите, заедно со доказите за остварување приходи. Малите грантови се еден пристап кој може да се користи за подобрување на домувањето (за да се надолжни изградбата на нови социјални станovi, што е честопати многу поскапо). Новиот Фонд за домување ќе се фокусира на овој пристап.

Надградба на ромските населби поттикната од жителите – од Лео Мајер, HEKS-EPER, Швајцарија, и Слаѓана Јовановиќ, НВО ЕХО, Србија

Ромските жители имаат капацитети да ги подобрат нивните услови за домување со нивната работа:

- Но: потребно е водство и структуриран процес, со јасно учество, улоги, права и обврски на учесниците

Општините може да се убедат да ги подобрат условите за домување во ромските населби

- Но: Потребен им е пристап кој ветува, кој е остварлив и финансиски достапен. Ситуација во која двете страни се победници.

Владите мора да бидат мотивирани да работат повеќе:

- Но: Потребни им се успешни приказни, покажување на реални резултати, лобирање и застапување

ЕХО се фокусираше на надградбата на ромските населби која беше поттикната и спроведена од самите жители на легализираните населби или во населбите кои се во процес на легализација. Секоја населба избра совет од околу шест претставници кои преговараа за работите. Врз основа на расположливите средства (2,000 – 3,600 евра по семејство), самите ромски семејства поставуваа приоритети за интервенциите кои беа најзначајни за да се подобри квалитетот на нивното живеење (т.е. замена на кров, дополнителни соби, изградба на купатило, итн). Тие придонесоа со работна сила и рециклиран материјал за да се намалат трошоците за градба, а донаторските средства беа користени за да се обезбедат технички лица за електричната енергија, водоводот и други работи. Врз основа на ова искуство беа развиени три основни модели:

- 1) Обезбедување на минимален хигиенски стандард преку градење на купатила и поправки на куќата (2,000 евра по куќа)
- 2) Реконструкција на небезбедните куќи (2,800 евра по куќа)
- 3) Изградба на мини куќи во случаите кога куќите не можат да се поправат (3,600 евра по куќа) – само 20-

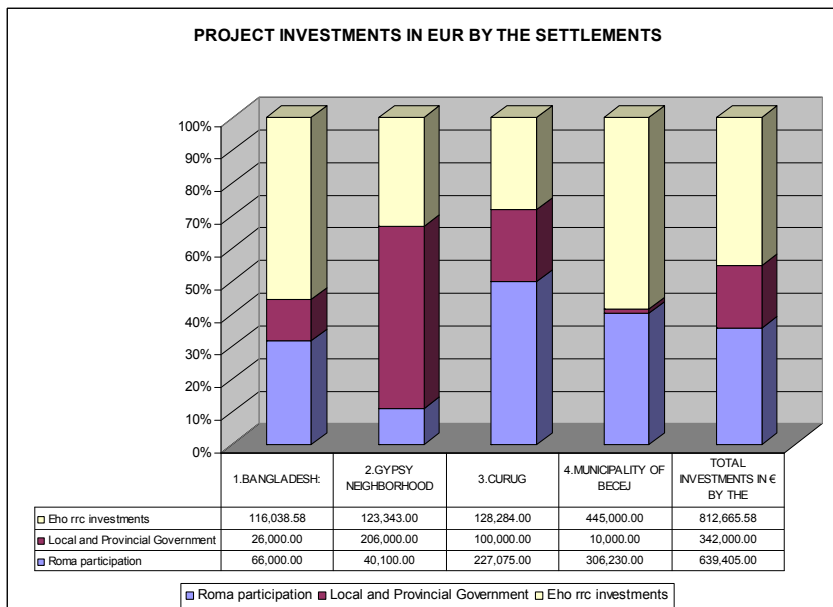

30 m², но направено на начин да може да се прошират зависно од потребите на семејството

До сега, 408 септички јами и 540 купатила беа изградени, 18 куќи беа реконструирани и 9 нови мини-куќи беа изградени со употреба на рециклиран материјал. Така се подобрија животните услови за 628 семејства, а во проектите учествуваа повеќе од 2,900 ромски мажи и жени.

Вредноста на материјалите и работната сила обезбедени од Ромите претставува околу половина од средствата кои се инвестирани во некои населби (означени со сина боја на графиконот).

Покрај градежните работи, проектот исто така обезбеди и обука на работното место за различни занаети, го промовираше претприемништвото и образованието на децата, и вклучуваше и разни други иницијативи.

Резултати од програмата за мали грантови на НПИР – од Милена Исаковиќ, регионален координатор на НПИР, ОБСЕ/ОДИХР

Со Програмата за мали грантови која ја спроведуваше НПИР беа поддржани локални проекти во 19 ромски населби во Албанија, Босна и Херцеговина, поранешна Југословенска Република Македонија, Косово* и Црна Гора. Расположливите средства (5,000 евра плус 10% придонес од општината) беа главно користени за подобрување на инфраструктурата (проширување на водоводниот и канализацискиот систем, поставување на јавно осветлување, асфалтирање на улиците, итн.), но имаше и три проекти кои беа фокусирани на образованието и еден проект помогна да се подобри пристапот до општинските услуги. Со проектите се поддржа имплементацијата на локалните акциски планови за инклузија на Ромите, онаму каде постојат. Повеќе информации за сите проекти можете да најдете во [регионалната брошура](#).

Вклучување на ромските прашања во новиот Закон за социјални станови – Маја Ремиковиќ, Министерство за туризам и одржлив развој, Влада на Црна Гора

Во 2013, просечната цена за метар квадратен во Црна Гора беше 1,200 евра, а просечната плата изнесуваше 480 евра. Како резултат на тоа, многу луѓе не можеа да си допуштат да купат стан по цените на отворениот пазар и затоа во јули 2012 беше донесен Закон за социјални станови за да се обезбеди поддршка за најранливото население. Законот предвидува мерки кои ќе се обезбедуваат и на јавниот и на приватниот сектор, вклучително и низа на механизми за финансирање, организација и правни форми. Различните модули го вклучуваат следното:

- Купување или изградба на социјални станови за изнајмување
- Изнајмување на земјиште за изградба на социјални станови

* Оваа ознака не е на штета на позицијата за статусот, и е во согласност со UNSCR 1244/99 и мислењето на ICJ за прогласувањето независност на Косово.

- Распределба на земјиште за изградба на нови или реконструкција на постари социјални станови
- Доделување субвенции за социјални станови
- Обезбедување долгорочни кредити на приватните компании, физичките и правните лица, и задругите за домување за обезбедување социјални станови
- Поддршка на јавно-приватни партнерства за развој на социјалните станови.

Заради недостиг од финансиски средства, приоритетите се дефинираат преку национални и локални програми за социјални станови. Корисници може да бидат граѓаните на Црна Гора, но исто така и странски државјани и луѓе без државјанство чиј статус е регулиран со закон. Поконкретно, целните групи вклучуваат самохрани родители, лица со попреченост и нивните семејства, постари лица, млади луѓе од установи за деца без родители и други згрижувачки институции, Роми и Египќани, (внатрешно) раселени лица и жртви на семејно насилство.

Локални акциски планови за домување во осум пилот општини – од Мерита Далипи, раководител на одделението за домување во Дирекцијата за домување и градба, Министерство за животна средина и просторно планирање, Косово

НПИР ја поддржува изработката на осумте локални акциски планови за имплементација на владината стратегија за социјални станови. Целта на оваа активност е да се создадат можности за одржливо домување во осум општини¹ за семејствата и поединците кои не се во таква економска положба да бараат станови за изнајмување на пазарот, со посебен акцент на потребите на Ромите, Ашкалиите и Египќаните. Процедурите за тоа се засноваат на Законот за финансирање на домувањето за луѓето кои имаат потреба и административните инструкции обезбедени од Министерството за животна средина и просторно планирање.

Теренски посети

Општина Лежа

Градот Лежа е административен центар на околицата Лежа во северозападниот дел од земјата. Според проценките на ромските НВОи и општинските власти, околу 397 семејства на Роми и Египќани живеат во Лежа, од вкупно 8,186 семејства (29,532 жители). Ромите и Египќаните претставуваат околу 5% од населението. Ромите во Лежа живеат главно во две населби: Lagja "Beselidhja" и Lagja "Skenderbej". Неодамна, општината подготви и усвои Локален акциски план за Ромите (2013-2015) и назначи ромски локален експерт кој ќе работи на прашањата на заедниците на Ромите и Египќаните. Исто така,

општината спроведе неколку инфраструктурни проекти за подобрување на животните услови за Ромите, Египќаните и малцинското население. Тоа вклучуваше асфалтирање на улиците во населбата, изградба на скали кои ја поврзуваат населбата со центарот на градот и го подобруваат пристапот до здравствената установа, и изградба на мост кој ја поврзува населбата со училиштето и главниот национален пат. Исто така, општината аплицира за фондот за домување воспоставен од Министерството за урбанизам и инфраструктура со кој ќе се обезбедува поддршка за надградба на куќите на Ромите и Египќаните, и доколку има потреба и нови градби.

¹ Грачаница, Косовско поле, Ораховац, Урошевац, Ѓаковица, Пеќ, Клина и Призрен.

Општина Лушње

Според проценките на ромските НВОи, Ромите и Египќаните во Лушње претставуваат 2.78% од целата популација на градот. Ромското население во Лушње, главно е концентрирано во населбата Савер, каде за прв пат се населиле во 1965. Ромите во Савер главно се занимаваат со земјоделска дејност. Имаат избран Ром претставник во општинскиот совет, кое претставува локално владино тело за носење одлуки. Во април 2013, општината Лушње усвои Локален акциски план за Роми (2013-2015). Исто така, тие го користеа и финансирањето од малиот грант на НПИР за реконструкција на системот за канализација. Општината, исто така ќе го користи Фондот за домување кој го има воспоставено Министерството за инфраструктура и урбанизам за да се направат други подобрувања.

Најдобра фотографија од проектите со мали грантови

НПИР отпечати неколку фотографии од локалните проекти кои беа финансирани преку програмата за мали грантови. Учесниците гласаа за фотографијата и проектот кој највеќе им се допаѓа. Третата награда беше доделена за проектот за реконструкција на канализацијата во општина Лушње во Албанија. Втората награда беше доделена за проектот за образование во Тиват, Црна Гора. Првата награда беше доделена на Канцеларијата за инклузија на Ромите во општина Бијело Полје.